

Velkommen til festningsløypa på Austrått fort

Austrått Fort ble montert av okkupasjonsmakten under andre verdenskrig. Austrått Fort ble nedlagt som forsvarsanlegg 1968, men vedlikeholdet fortsatte frem til 1977. Etter restaurering i 1990 ble ansvaret for kanontårnet overført til Ørland kommune, med ønske om at kommunen skulle tilrettelegge området som publikumsattraksjon. I 1991 åpnet anlegget slik det fremstår i dag. Sammen med Fosen krigshistoriske samlinger sørger kommunen og Nasjonale Festingsverk for at Austrått Fort kan oppleves som et minne om andre verdenskrig, med små og store, lokale og globale

1 PORTEN

Innenfor porten ligger Lundahaugen, som inneholder mange minner fra den tyske okkupasjonstiden, og Forsvarets etterbruk. Haugen ligger i direkte tilknytning til Austråttlunden landskapsvernområde. Austråttlunden har et rikt plante-, fugle- og dyreliv, og er et populært turområde. Den gamle smijernsporten som ble laget av krigsfanger under andre verdenskrig er nå utstilt i museet Fosen Krigshistoriske Samlinger. Veien opp til toppen er spesielt godt fundamentert, for den skulle tåle transport av kanondeler på opp mot 100 tonn. Når du ferdes i lunden, vis hensyn til naturen og sauene som beiter der.

2 ANTILUFTSKYTTSTÅRN (STI OPP TIL HØYRE)

Her finner du seks betongfundamenter. Her var det bygget et antiluftskytts-tårn i solid treverk. På toppen var det montert en 20 mm luftvernkanon (FLAK) til beskyttelse mot flyangrep. Tårnet ga soldatene som betjente kanonen god oversikt, men dårlig beskyttelse. Det var bygget flere slike tårn rundt Lundahaugen

3 MONTERINGSHALL

I forbindelse med byggingen av Austrått Fort var det behov for en hall til å klargjøre kanondelene før montering, derfor ble denne hallen bygget. Da kanonen var ferdig montert og prøveskutt, ble hallen tatt i bruk som forsamlingslokale hvor det ble arrangert underholdning for de tyske soldatene som tjenestegjorde.

4 TANKSPERRING

Denne muren er cirka 100 meter lang og hadde til hensikt å hindre eventuelle angriperer å kjøre opp til fortet med panservogner eller andre kjøretøy. Muren er svært solid, og forsterket med jernbaneskinner.

5 PANSERSPERRING

Jernbjelkene skulle fungere som veisperring hvis angriperer prøvde å ta seg opp veien med kjøretøy. Under grusen finnes det luker, slik at flere H-jernbjelker kan settes ned for å sperre veien.

6 INNGANG KANON OG AMMUNISJONSLAGER

Her ser vi bort på inngangen til kanonen og fjellanlegget. Til høyre ligger inngangen til ammunisjonstunnelen. Den består av sju stoller (fjelltunneller) med en sentral transportstoll. Ammunisjonen ble fraktet til kanonen på traller som gikk på skinner nedstøpt i gulvet. Ammunisjonstunnelen huser i dag museet til Fosen Krigshistoriske Samlinger. Til venstre er inngangen til kanonen og mannskapsforlegningen. De mange ventilasjonsåpningene som kan sees er utløp for blant annet eksos fra motorer og luft fra lufteanlegget i fjellanlegget. Mellom inngangene ser vi en totempel som ble skåret ut av kanonmannskapet i 1944. Den viser blant annet scener fra dagliglivet til en soldat på Austrått. Midt på plassen kan en se toppen av en nedgravd nærforsvarstilling til forsvar av inngangene.

7 ANTITANKBUNKER

Denne bunkeren er en antitankbunker. Bak den store nedsenkbare stålluka i fronten er det montert en 4,7 cm Skoda antitankkanon. Den hadde skyteretning nedover veien, og beskyttet tanksperringene. Det finnes også en maskingeværstilling som beskytter inngangen til bunkeren, og en stilling på taket av bunkeren for nærforsvar. Den tyske okkupasjonsmakten bygde sine bunkere etter standardiserte tegninger alt etter hvilken funksjon bunkeren skulle ha,

og hvor god beskyttelse den skulle gi. Såkalt regelbau. Denne bunkeren er en regelbau H 631. Etter krigen ble bunkeren brukt av luftvern bataljonen ved Ørland Hovedflystasjon under øvelser.

8 FORLEGNINGSBUNKER

Denne er en regelbau H 622, forlegningsbunker for 20 soldater. Bunkeren har vegger og tak av armert betong som er 2 meter tykke. Dette er den bunkertypen det ble bygget flest av i Norge under krigen. Totalt cirka 370 stykker. På Ørland finnes det 8 stykker. Mye av tungarbeidet med byggingen ble utført av serbiske krigsfanger som levde under svært dårlige forhold. Etter krigen ble bunkeren under øvelser brukt av luftvern bataljonen ved Ørland Hovedflystasjon som kommandoplass.

9 LØPEGRAVER OG MITRALJØSESTILLING

Fra forlegningsbunkeren går det løpegrav nedover til en mitraljøsestilling, såkalt ringstand. Denne skulle gi beskyttelse i tilfelle angrep fra sørsiden av fortet. I tilknytning til ringstanden er det også et lite dekningsrom. Der kunne det oppbevares ammunisjon samt gi beskyttelse til soldatene ved flyangrep. Slike ringstander finner du flere steder på området, og ofte tre stykker i tilknytning til hverandre. Løpegravene ble laget for at soldatene skulle kunne ta seg fram usett og beskyttet til de forskjellige stillingene.

10 LØPEGRAVER OG BOMBEKASTERSTILLING.

Denne stillingen ligner på en mitraljøsestilling, men har en betongsøyle med et metallfeste på i midten. Der var det montert en bombekaster med 5 cm kaliber. Den hadde en rekkevidde på cirka 600 meter, og skulle skremme eventuelle angriperer opp fra sine dekningssteder. Bombekasteren var av en spesiell type som bare tyskerne hadde under krigen. Den kunne lades nedenifra slik at soldatene satt i dekning hele tiden. For å betjene tre mitraljøsestillinger og en bombekaster ble det som oftest brukt ti soldater.

11 TIPPFYLLING

Her ble store mengder stein som ble sprengt ut fra fjellet under byggingen av fortet tippet. Mesteparten av dette arbeidet ble utført av krigsfanger og tvangsutskrevet personell. Disse personene ble tvunget til å jobbe veldig hardt og levde

under usle forhold. De ble holdt fanget i en leir som var anlagt på utsiden av fortet i nærheten av Austråttborgen. Oppe på steinfyllingen ble det anlagt en liten vei. Skråningen ned fra fyllingen ble med hensikt laget veldig bratt, slik at det skulle bli vanskelig for eventuelle angriperer å ta seg inn på området.

12 UTGANG MANNSKAPSFORLEGNING

Dette er utgangen fra mannskapsforlegningen som er bygget inne i fjellet i tilknytning til kanonanlegget. Her finnes det mannskapsrom med plass til 300 soldater, kjøkken, messe, og rom for sanitær, varme og ventilasjon. Alle inngangene til fjellanlegget er laget slik at de går i en vinkel før de går inn i fjellet. Innerst i inngangene var det laget skyteskår for maskingevær, for å beskytte mot angriperer.

13 RESERVERKOMMANDOPASS

Kommandoplassen for kanonen lå på Lerberen cirka 2 km fra fortet. Hvis forbindelsen med kommandoplassen ble brutt kunne kanonmannskapet få informasjon om målet herifra. Inne i bunkeren står en søyle hvor det var montert en peilekikkert.

14 HOVEDAVSTANDSMÅLER

Denne er hovedsiktet til kanonen. Før den ble flyttet hit var avstandsmåleren montert på kommandoplassen for fortet på Lerberen. Kommandoplassen, som også er en stor bunker, er en regelbau S 446 som det ble bygget kun to av i Norge. Det var flere observasjonsposter med avstandsmåler knyttet opp mot kommandoplassen. De var plassert på Agdenes, Kråkvåg, Nes og Tarva. Data som avstand, hastighet til det aktuelle skytemålet, vindhastighet og retning, trykk og temperatur samt jordrotasjon ble lagt inn i en mekanisk regnemaskin. Ut fra denne regnemaskinen kom siktedata som gikk på telefonlinjer til kanonmannskapet om hvordan kanonen skulle stilles inn. Dette ga svært god treffsikkerhet. Soldatene som betjente avstandsmålerne var håndplukkede mannskaper som hadde godt utviklet dybdesyn. De fikk et spesielt A-vitaminrikt kosthold som var bra for synet. De måtte sove minst 8 timer i døgnet og fikk ikke nyte alkohol eller tobakk. Lerberen der avstandsmåleren var plassert er også et veldig godt tilrettelagt og fint turområde med mye krigshistorie.

15 AUSTRÅTTKANONEN

Trippelkanontårnet sto opprinnelig på det tyske slagskipet "Gneisenau". Skipet ble tidlig i krigen skadet slik at det ikke lot seg reparere. Skipets tre kanontårn ble demontert og tilpasset montering på land. Ett kanontårn ble plassert her på Austrått, ett på Sotra utenfor Bergen, og ett ble delt opp i tre enkeltkanoner og montert i Nederland. Kanonen på Austrått er i dag det eneste gjenværende kanontårn av denne typen i verden. Den har et kaliber på 28,3 cm. Hvert løp veier cirka 50 tonn og hele konstruksjonen går fem etasjer ned i fjellet og veier nærmere 800 tonn. Granatene hadde en vekt på cirka 330 kilo og en maksimal rekkevidde på cirka 42 600 meter. Til å beskytte innløpet til Trondheimsfjorden bygget tyskerne flere kystfort i området, blant annet på Hovde, Hoøya, Storfosna, Agdenes og Tarva. Disse kom i tillegg til de allerede eksisterende kystfortene nordmennene hadde etablert i området fra før.

16 LYSKASTER MED AGGREGAT

Trippelkanontårnet sto opprinnelig på det tyske slagskipet "Gneisenau". Skipet ble tidlig i krigen skadet slik at det ikke lot seg reparere. Skipets tre kanontårn ble demontert og tilpasset montering på land. Ett kanontårn ble plassert her på Austrått, ett på Sotra utenfor Bergen, og ett ble delt opp i tre enkeltkanoner og montert i Nederland. Kanonen på Austrått er i dag det eneste gjenværende kanontårn av denne typen i verden. Den har et kaliber på 28,3 cm. Hvert løp veier cirka 50 tonn og hele konstruksjonen går fem etasjer ned i fjellet og veier nærmere 800 tonn. Granatene hadde en vekt på cirka 330 kilo og en maksimal rekkevidde på cirka 42 600 meter. Til å beskytte innløpet til Trondheimsfjorden bygget tyskerne flere kystfort i området, blant annet på Hovde, Hoøya, Storfosna, Agdenes og Tarva. Disse kom i tillegg til de allerede eksisterende kystfortene nordmennene hadde etablert i området fra før.

17 INFORMASJONSSENTERET

Informasjonssenteret på Austrått Fort ble bygget på slutten av 1990-tallet. Her får du kontakt med guider og kan kjøpe postkort og andre enkle suvenirer. Her er også toalett for publikum.

18 HV BRAKKA

Fortet besto opprinnelig av en rekke bygninger, blant annet en forlegningsleir. Den eneste bygningen av forlegningsleiren som står igjen i dag er dette messe og forlegningsbygget. Etter krigeWn har bygget blitt benyttet av Heimevernet, derav navnet. I dag inneholder det Kulturbruket, et senter for kunst og kultur, Cirkafe Rådyr og klubblokaler til Austrått Golfklubb.

BIOLOGISK MANGFOLD:

Austråttlunden landskapsvernområde har næringsrik grunn og en gunstig helningsretning som gjør at varmekjære løvplanter trives. Sørsiden av Lundahaugen domineres av edelløvskog og har en meget rik urteflora. Verdens nordligste eik vokser nordøst for trippelkanonen. Den er over 400 år gammel. Den rike floraen gjør at lunden skiller seg fra de jordbruksdominerte flatene omkring. I Austråttlunden er det lagt opp en natur- og kultursti. Stien er cirka tre kilometer lang og har 18 poster. Du finner mer informasjon om denne på informasjonssenteret og Ørland kommunes hjemmesider .

AUSTRÅTT FORT – EN DEL AV ATLANTERHAVSVOLLEN

Atlanterhavsvollen kalles den tyske okkupasjonsmaktens forsvarslinje langs kysten av Frankrike, Belgia, Nederland, Tyskland, Danmark og Norge. De tre kystfortene Austrått Fort, Møvik Fort i Kristiansand og Trondenes Fort i Harstad er definert som nasjonale festningsverk og er en del av Atlanterhavsvollen. Fortene har stor nasjonal og europeisk verdi blant annet fordi de har noen av de største kanonene som ble brukt under krigen bevart i sine stillinger. Anleggenes har stor kulturhistoriske verdi som del av norsk militærhistorie, både krigshistorien og etterkrigstiden. Fortene er en kilde til opplevelse av okkupasjonen i Norge, den tyske utbyggingen og hvilke følger denne fikk for den norske befolkningen og krigsfanger fra andre land.

ADFERDSREGLER

Fortet du nå er på, er et av Norges 14 nasjonale festningsverk og et nasjonalt kulturminne som vi ønsker å bevare for senere generasjoner. Derfor er det viktig at du som oppholder seg her har respekt for bygningene og uteområdene, viser varsomhet når du beveger deg rundt, og overholder adferdsreglene. Slik bidrar du til at alle får en fin opplevelse når de besøker fortet.

Opplevelsen av å være på et unikt sted som Austrått Fort kan fort ødelegges av forsøpling og utilsiktet skadeverk. Det er derfor helårs bålforbud. Dette gjelder også engangsgriller. Det er båndtvang på fortet hele året. Vi ber deg om å kaste alt søppel i de oppsatte søppelkassene. For øvrig gjelder Friluftslovens varsomhetsbestemmelser for ferdsel m.v. Vi håper du får et hyggelig opphold på Austrått Fort og velkommen tilbake!

Vi skaper nytt liv på historisk grunn

Forsvarsbygg forvalter 15 nasjonale festninger og tilrettelegger dem slik at de er tilgjengelige for publikum hele året. Festningene er levende kulturarenaer som besøkes av flere millioner mennesker hvert år.

Austrått Fort driftes gjennom et samarbeid mellom Forsvarsbygg, Ørland Kommune, Forsvarsmuseet og Fosen krigshistoriske samlinger.

FORSVARSBYGG

www.forsvarsbygg.no

Festningsløypa på Austrått fort